

Nevyan Mitev

*Park-Muzeum Władysława Warneńczyka w Warnie,
Bułgaria*

ORCID: 0000-0002-7432-8207

ПАРК-МУЗЕЙ „ВЛАДИСЛАВ ВАРНЕНЧИК“ – МЯСТО НА ПАМЕТ ЗА БЪЛГАРИ И ПОЛЯЦИ (ИЗ ИСТОРИЯТА НА МУЗЕЯ В ПОСЛЕДНИТЕ 30 ГОДИНИ)

За историята на създаването на Парк-музей на бойната дружба – 1444 г. в гр. Варна, който е по-известен като Парк-музей „Владислав Варненчик“, е изписано много. Редица изследователи са се спирали на въпроса за поставянето на паметник на лобното място на полско-унгарския крал Владислав III Ягелончик (Варненчик). Акцентът на проучвателите пада най-вече върху зараждането на идеята за построяването на мемориалния комплекс, както и самото му реализиране, за което се приема датата 4 август 1935 г. – официалното откриване на символичния мавзолей на владетеля¹.

Периодът в годините след това събитие до ден днешен остава встрани от темата, като често само се споменава, че на 21 септември 1964 г. е построена музейната сграда и е оформен паркът, с което комплексът придобива завършен вид и с някои леки изменения остава такъв и досега². Именно затова с на-

1 Сред многобройната литература по този въпрос вж. Петкова, Е. Парк-мавзолеят „Владислав Варненчик“ – Известия на Националния военноисторически музей, том X, 1995, с. 175–191; Качмарек, У. Варненските поля – история на паметника. – Във: Варна 1444. Действителност и традиция. Варна, 2005, с. 225–243; Kaczmarek, U. Spod znaku Warneńczyka. Poznań 2002; Пенкова, С. Паметни знаци за Варненската битка. – В: Битката при Варна. Истории за паметта. София, 2019, с. 15–29 и др.

2 В няколко изследвания се дават подробни сведения за построяването на музейната сграда през 1964 г. и съдържанието на експозицията. По въпроса вж. Горанов, К. Парк-музей на бойната дружба 1444 г. в град Варна. – Известия на Народния музей – Варна, II (XVII), 1966, с. 193–202; Дойнов, Д. Парк музей на бойната дружба край Варна. – Във: Варна 1444. Сборник от изследвания и документи в чест на 525-та годишнина от битката край гр. Варна. София, 1969, с. 313–322; Boneva, V. “Vladislav Varnenchik” Park Museum in Varna as a Place of Memory. – In: The Place of Memory and Memory of Place. Ed. O. Lytovka. Warsaw, 2016, p. 115–124; Пенкова, С. Цит. съч. Все още информацията от-

стоящата публикация бих желал да представя някои от най-важните моменти от историята на музея през последните 30 години. Това са посещения на български и полски делегации, или пък просто на обикновени люде, които ежегодно почитат паметта на младия владетел, загинал в името на християнската вяра за защита на европейските народи. Също така ще покажа някои интересни събития от този период.

За съжаление, архивните материали от 90-те години те на XX век са оскъдни, но все пак осветляват някои събития от това време. Най-подробна информация е запазена за отбелязването на 550-ата годишнина от Варненската битка през 1994 г. В продължение на няколко месеца в град Варна и на територията на парк-музея са проведени множество мероприятия. Едно от най-големите е провеждането на 2 и 3 юли на международната научна конференция „Културни, исторически и етно-политически отношения между християнството и исляма на Балканите XIV – XV век“, която се състои в дома на учените „Фредерик Жолио-Кюри“. В престижния форум вземат участие над 40 учени от България, Полша, Унгария, Италия, Германия, Италия, Русия и др.³ Официалните тържества в музея са на 5 и 6 ноември с участието на много делегации, а сред официалните гости са: Александър Йорданов – председател на 36-то Народно събрание (1991 – 1994), министърът на външните работи Иван Станчов, министърът на културата Ивайло Знеполски, кметът на град Варна инж. Христо Кирчев и др. В първия ден е открита гостуваща изложба на Военноисторическия музей в Будапеща, а на следващия е официалното поставяне на венци. На гостите са закачени паметни значки на музея⁴. Същевременно Отец Мариан – тогавашният свещеник в католическата църква във Варна, извършва молебен в памет на загиналите.

носно историята на музея и какво се е случило през последните почти 60 години на територията му остава непубликувана!

- 3 Като резултат от конференцията е отпечатването на сборника „Културни, исторически и етнополитически отношения между християнството и исляма на Балканите XIV – XV век“. Ред. Д. Овчаров, И. Божилков, Д. Василева. София, 1995.
- 4 Подробно за тържествата по случай 550-та годишнина от Варненската битка вж. **Петкова, Е.** Възпомявателни тържества за 550-годишнина от Варненската битка. – Известия на Националния военноисторически музей. Том XI, 1996, с. 164–165.

Ил. 1. Ева Мария Рачева – дългогодишен служител в музея, закача значки на Александър Йорданов и Христо Кирчев

Ил. 2. Отец Мариян извършва молебен в памет на загиналите

През същата 1994 г. се осъществява международен поход на туристическо дружество „Владислав Варненчик“ и спортен клуб „Владислав“. Между другото вече почти 30 години се спазва подобна традиция, като и до ден днешен всяка година се организира поход, който има за цел да се преминат 100 км за 24 часа и задължително завършва в парк-музея.

Ил. 3. Директорът на музея Шанко Апостолов поднася своите поздравления за успешно завършилия поход на участниците и връчва грамоти

Ил. 4. Участници в похода през 1994 г.

Друго голямо събитие през 90-те години на ХХ век е отбелязването на 555 години от Битката при Варна. Официалното събитие се случва на 19 ноември 1999 година, а сред гостите са областният управител на Варна Добрин Митев, кметът на града Кирил Йорданов, полският консул във Варна Кшищоф Краевски и съпругата му Алдона и католическият свещеник Мариян Грондель.

Ил. 5. Официалните гости заедно с дългогодишния директор на музея Шанко Апостолов пред мавзолея

През XXI век Парк-музей „Владислав Варненчик“ продължава да буди интереса на мнозина полски туристи, сред които в архивните материали са запазени имената на някои от най-видните поляци. Едно такова посещение е направено от известния филмов и театрален директор, режисьор и сценарист Кшищоф Зануси. На 25 юни 2009 г. заедно със семейството си той посещава лобното място на крал Владислав.

Ил. 6. Кшищоф Зануси заедно със семейството си пред мавзолея на крал Владислав

На 14 октомври 2010 г. на посещение в музея идва министър-председателят на Република Полша Доналд Туск, който по-късно, в периода от 2014 до 2019 година, заема поста президент на Европейския съвет. При визитата си Туск е придружен от консула във Варна Кшищоф Краевски, който пък от своя страна на следващ етап става посланик в България, а към настоящия момент е посланик в Русия.

Ил. 7. Доналд Туск и Кшищоф Краевски поднасят цветя в мавзолея на крал Владислав

По случай деня на полския флаг и деня на конституцията Трети май през 2013 година в парк-музея пристигат мотористи от полското мотоциклетно дружество „Изток – запад” от гр. Гроджиск Великополски. В мероприятиято вземат участие и деца от полското училище във Варна, облечени с традиционни полски носии, както и католическият свещеник в града отец Яцек Вуйчик.

Ил. 8. Мотористи от дружеството „Изток-запад“ и деца от полското училище във Варна

Във Варна се провежда ежегодно най-старият международен музикален фестивал в България „Варненско лято“, основан през 1926 г. Всяка година на престижния форум участват множество представители от различни държави. През 2013 година участници във фестивала са представители на полския младежки духов оркестър „Виват“ от Шераков. На четвърти 4 юли оркестърът посещава Парк-музей „Владислав Варненчик“.

Ил. 9. Оркестър „Vivat“ разглежда експозицията на музея „Владислав Варненчик“

На 10 ноември 2014 г., по случай 570-тата годишнина от Варненската битка, в музея се случват няколко важни събития. Извършен е почетен караул, на който приветствие към гостите отправя областният управител на Варна Стоян Пасев и кметът на града Иван Портних, а сред официалните гости са Иван Луков – председател на Общинския съвет, кметове на варненските райони и кап. I ранг проф. д-р Боян Медникаров – началник на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“.

Ил. 10. Момент от отбелязването на 570-та годишнина от битката при Варна

Друго съществено мероприятие е откриването на изложба, представяща двата похода на Владислав III от 1443 и 1444 година и битката при Варна. Специално за годишнината бе валидирана юбилейна пощенска марка и първодневен плик.

Ил. 11. Валидиране на юбилейна пощенска марка и първодневен плик

Освен изображенията тук ще дам и пълно описание на двата предмета, за да могат читателите да придобият по-ясна представа за тях. Първодневният плик представлява стандартен плик с размери 16,3/11,5 см, хартиен с цветен текст. На лицевата страна вляво е представена композиция от корона, шлем и герб във формата на щит с полски орел. Над нея има надпис: “570 години от битката на народите край Варна“. Вдясно горе е отпечатана марката с образа на крал Владислав III Варненчик, издадена за годишнината /оригинален знак за цена на пощенската услуга – 0,65 лв./, върху нея е ударен специалният пощенски печат с дата 10.11.2014 г. – полукръгъл, с изображение на мавзолея и надпис: “570 г. от битката на народите край Варна“. Стандартен текст за получател и адрес. На обратната страна на плика – текст и място за адреса на подателя. Долу – Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията, цена 0,89 лв. 2014 г. Художник – Мая Чолакова. Първодневният плик е издаден в тираж от 1210 бр.

Ил. 12. Първодневният плик

Пощенската марка в блок е отпечатана на хартия с цветен печат /офсет/. Марката е с размери 2,9/3,9 см. Изобразен е крал Владислав – до кръста, с рицарски доспехи и плащ, корона, скипгър и кълбо, в жълто-кафяви тонове. Горе в десния ъгъл със зелен цвят е изписан номиналът на марката – 1,50 лв., а долу – с червен цвят „570 години от битката на народите край Варна“. Върху блока с размери 10,8/7,6 см е показано разположението на армиите по време на битката, а в долния десен ъгъл на фона на Черно море – герб на крал Владислав. Блокът е залепен върху плик с размери 23/16 см и върху него е ударен специалният пощенски печат. Художник – Мая Чолакова. Тиражът на пощенската марка е 11000 бр.

Ил. 13. Пощенска марка в блок, залепена върху плик

Традиционно музеят бива посещаван от официални военни делегации. На 29 юни 2017 г. една такава българо-полска военна делегация, начело с командира на Военноморските сили на Република България Митко Петев и инспектора на Военноморските сили на Полша контраадмирал Мирослав Мордел, официално почете паметта на полско-унгарския владетел.

Ил. 14. Българо-полска военна делегация на посещение в комплекса, 29.06.2017 г.

В Парк-музей „Владислав Варненчик“ ежегодно се представят изложби, които са свързани с историята на музея (и не само). На 8 февруари 2018 г. е открита изложба под надслов „Проучванията на Хермин Шкорпил“, посветена на 160-тата годишнина от рождението на чешкия изследовател на българските старини – Хермин Шкорпил. Сред официалните гости е контраадмирал Митко Петев, който дарява на музея плакет за съхраняването на военната памет.

Ил. 15. Контраадмирал Митко Петев дарява плакет на директора на музея Марин Костов

Комплексът е и място за посещение от висши български управници, дипломати и чиновници. На 10 август 2018 г. министър-председателят на Република България Бойко Борисов, придружен от кмета на Варна Иван Портних и министъра на финансите Владислав Горанов, посещава Парк-музей на бойната дружба при инспекцията на строителството на кръстовището в близост до музея.

Ил. 16. Делегация, начело с министър-председателя Бойко Борисов, на посещение в Парк-музей „Владислав Варненчик“

Едно от най-грандиозните събития през последните 30 години, с което е почетено навършването на 575 години от сражението при Варна, става на 10 и 11 ноември 2019 г. Годишнината е отбелязана с военен ритуал и заупокойна молитва в памет на загиналите християнски воители. Приветстващ гостите е доц. д-р Соня Пенкова, директор на Националния военноисторически музей. Други имена, които се отличават сред присъстващите, са: Мариана Николова, вицепремиер по икономическата и демографската политика; Миклош Шолтес, държавен секретар за връзките с църквата и етническите общности в кабинета на министър-председателя на Република Унгария; Петер Старай, заместник-министър на външните работи на Република Унгария; Ярослав Годун, директор на Полския институт в България; представители на държавната и местната власт, висши офицери и военнослужещи от Военноморските сили, неправителствени организации и граждани.

Ил. 17. Директорът на Националния военноисторически музей доц. д-р Соня Пенкова приветства гостите на официалното събитие

В рамките на отбелязването на годишнината се провежда двудневна международна конференция „Походите на Владислав Варненчик (1443 – 1444)) в контекста на историята на Централна и Югоизточна Европа“, в която учени от четири страни представят най-новите изследвания и открития по темата. Сред най-изявените изследователи могат да се посочат имената на доц. Николай Кънев от Великотърновския университет, проф. Станислав Срока от Ягелонския университет в Краков, проф. Ласло Веспреми от Института за военна история в Будапеща, проф. Шандор Йозе от Института за исторически изследвания към университета „Петер Позман“, Унгария и др. Бих искал да обърна внимание на някои от докладите, тъй като са от изключителна важност за проучването на проблематиката.⁵ Интерес предизвиква проучването на проф. Срока, в което авторът се опитва да даде отговор на три важни въпроса. При първия от тях авторът се спира на мнението за хомосексуалната ориентация на крал Владислав, което Срока отхвърля. Според него владетелят е имал по-скоро предпочитание към жените. Вторият проблем, който разглежда изследователят, е легендата за оцеляването на владетеля и хипотезата, че е баща на Христофор Колумб. Ученият не приема тази възможност. А последната тема, на която обръща внимание е относно гроба на краля, като уче-

5 Тук представям само някои от докладите, които бяха публикувани по-късно в изданието: Походите на Владислав Варненчик (1443–1444) в контекста на историята на Централна и Югоизточна Европа. Сборник с доклади от международна научна конференция Варна, 10–11 ноември 2019 г. Ред. Н. Митев. София, 2019.

ният не посочва категорично на кое място е погребан владетелят⁶. Интересно мнение застъпва доц. Кънев в своята статия. Без да омаловажава ролята на полско-унгарския крал Владислав III в борбата срещу османците, според автора водещият мотив за тези начинания е: „... по-скоро пропаганден лозунг и инструмент за постигане на доста по-различни политически и чисто династически цели, а именно – чрез унията Ягелоните да се утвърдят като водещата династия в Централна Европа – цел, към която те се домогват, първоначално съперничейки си с Люксембургите, а след това – с Хабсбургите, в продължение на повече от едно столетие.“⁷ В своя доклад авторът на настоящото изследване представя няколко различни видове документи на крал Владислав Варненчик, които имат пряко отношение към българската история. Те могат да се разделят на четири групи. Първата представлява документи, които имат отношение към титулатурата на владетеля. В тези източници Владислав се титулува и като крал на България. Втората група извори се отнася до упоменаването на България и българските земи в дарствените грамоти на владетеля, с които той удостоверявал проявилите се в битките срещу турците. В третата група се съдържат документи, които са издадени през 1443 и 1444 г. и имат пряко отношение към организацията, подготовката и военните действия на двете антиосмански кампании. Като четвърта група могат да се обособят документите на крал Владислав Варненчик, подписани в хода на Варненския кръстоносен поход от 1444 г., от които може да се извлече най-достоверна информация относно преминаването на кръстоносната армия при р. Дунав и хода на военната кампания⁸.

6 Срока, С. Тайните на Владислав III Варненчик, крал на Полша и Унгария. – В: Сб. Походите на Владислав Варненчик (1443–1444) в контекста на историята на Централна и Югоизточна Европа. Ред. Н. Митев. София, 2019, с. 6–22.

7 Кънев, Н. Владислав Варненчик, полско-унгарската персонална уния и османската експанзия. – Сб. Походите на Владислав Варненчик (1443–1444) в контекста на историята на Централна и Югоизточна Европа. Ред. Н. Митев. София, 2019, с. 44 – 69.

8 Митев, Н. Упоменавания на България и българските земи в документите на крал Владислав Варненчик. – Сб. Походите на Владислав Варненчик (1443–1444) в контекста на историята на Централна и Югоизточна Европа. Ред. Н. Митев. София, 2019, с. 134–143.

Ил. 18. *Встъпително слово от директора на Парк-музей „Владислав Варненчик“ към участниците в конференцията*

Друг от основните акценти от 10 ноември 2019 г. е организирането на „Работилница за славни рицари“, по време на която деца от различни възрастови групи рисуват и оцветяват елементи от рицарското въоръжение и снаряжение. Най-добрите произведения на малчуганите се подреждат в музея за известен период от време.

Ил. 19. *Епизод от „Работилница за славни рицари“*

Към настоящия момент последната официална визита се състои на 15 декември 2021 г., когато делегация, начело с началника на Генералния щаб на Въоръжените сили на Република Полша генерал Раймунд Анджейчак и на началника на отбраната на България адмирал Емил Ефтимов, полага венци на символичния гроб на крал Владислав Варненчик и разглежда музейната експозиция. На мероприятияето присъстват още командира на Военноморските сили контраадмирал Кирил Михайлов, бригаден генерал Васил Лазаров – зам.-командир на Съвместното командване на силите и др. Всички представители остават впечатлени от съхраняването на културно-историческото наследство, което е свързано с общата история на България и Полша.

Ил. 20. Генерал Раймунд Анджейчак и адмирал Емил Ефтимов на почетния караул

От прегледа става ясно, че за последните 30 години най-мощни са събитията, които са посветени на годишнините от битката при Варна. Това е нещо нормално, тъй като сражението от 10 ноември е един от най-важните моменти в историята на град Варна. Музеят е домакин на посещения на редица висши военни, дипломатически и други делегации. На територията на комплекса се случват и много мероприятия от най-различен характер, което говори за значимостта на мястото сред обществеността.

Като допълнителен аспект в полско-българските взаимоотношения и лобното място на краля може да се разглежда фактът, че от 1977 година насам в музея работят служители с полски корени, които са останали да живеят във Варна и основната им служебна дейност е да изнасят беседи на полски език. На първо място бих отбелязал дългогодишният служител Ева Мария-Рачева, която отдава повече от 35 години от живота си на институцията. Понастоящем две колежки са с полски произход и работят в музея.

Както в миналото, така и днес лобното място на крал Владислав Варненчик играе ролята на обединителен център в историята на Централна и Източна Европа. Мемориалният комплекс „Парк-музей на бойната дружба – 1444 г.“ е посещаван от редица посетители през годините от най-различни народности, но най-много са българите и поляците, превръщайки го в място на памет за двата народа.

Библиография

- Горанов, К. Парк-музей на бойната дружба 1444 г. в град Варна. – Известия на Народния музей – Варна, II (XVII), 1966, с. 193–202.
- Дойнов, Д. Парк музей на бойната дружба край Варна. – Във: Варна 1444. Сборник от изследвания и документи в чест на 525-та годишнина от битката край гр. Варна. София, 1969, с. 313–322.
- Качмарек, У. Варненските поля – история на паметника. – Във: Варна 1444. Действителност и традиция. Варна, 2005, с. 225–243.
- „Културни, исторически и етнополитически отношения между християнството и исляма на Балканите XIV – XV век“. Ред. Д. Овчаров, И. Божилов, Д. Василева. София, 1995.
- Кънев, Н. Владислав Варненчик, полско-унгарската персонална уния и османската експанзия. – Сб. Походите на Владислав Варненчик (1443–1444) в контекста на историята на Централна и Югоизточна Европа. Ред. Н. Митев. София, 2019, с. 44–69.
- Митев, Н. Упоменавания на България и българските земи в документите на крал Владислав Варненчик. – Сб. Походите на Владислав Варненчик (1443–1444) в контекста на историята на Централна и Югоизточна Европа. Ред. Н. Митев. София, 2019, с. 134–143.
- Пенкова, С. Паметни знаци за Варненската битка. – В: Битката при Варна. Истории за паметта. София, 2019, с. 15–29.
- Петкова, Е. Парк-мавзолеят „Владислав Варненчик“ – Известия на Националния военноисторически музей, том X, 1995, с. 175–191.
- Петкова, Е. Възпоменателни тържества за 550-годишнина от Варненската битка. – Известия на Националния военноисторически музей. Том XI, 1996, с. 164–165.
- Походите на Владислав Варненчик (1443–1444) в контекста на историята на Централна и Югоизточна Европа. Сборник с доклади от международна научна конференция Варна, 10 – 11 ноември 2019 г. Ред. Н. Митев. София, 2019.
- Срока, С. Тайните на Владислав III Варненчик, крал на Полша и Унгария. – В: Сб. Походите на Владислав Варненчик (1443–1444) в контекста на историята на Централна и Югоизточна Европа. Ред. Н. Митев. София, 2019, с. 6–22.
- Kaczmarek, U. Spod znaku Warneńczyka. Poznań, 2002.
- Boneva, V. “Vladislav Varnenchik” Park Museum in Varna as a Place of Memory. – In: The Place of Memory and Memory of Place. Ed. O. Lytovka. Warsaw, 2016, p. 115–124.

Nevyan Mitev

The Ladislaus of Varna Park Museum,

The Branch of the National Museum of Military History,

Bulgaria

THE LADISLAUS OF VARNA PARK MUSEUM: A PLACE OF REMEMBRANCE OF BULGARIANS AND POLES (THE HISTORY OF THE LAST 30 YEARS)

Summary

Much has been written about the history of the establishment of the Park-Museum of the Fraternity of Arms 1444, in Varna, which is now known as the Ladislaus of Varna Park Museum. Many researchers have focused on the issue of the erection of a monument on the site where the Polish-Hungarian King Ladislaus III Jagiellonian (later known as Ladislaus of Varna) was killed. The emphasis of researchers is mainly on the genesis of the idea to build a memorial. The date of August 4, 1935, is accepted as the day of the official opening of the ruler's symbolic mausoleum. The period in the years following that event remains less known today. Often the only mention is made of September 21, 1964, when the museum building was put into use and the park was formed. Since then, the complex has had a permanent exhibition and, with minor adjustments, still exists today. The author presents important moments in the museum's history over the past 30 years, for example, the visits of Bulgarian and Polish delegations, or of ordinary people, who annually honor the memory of the young monarch who lost his life in the name of the Christian faith, defending European nations. The battle of November 10, 1444, is one of the most important events in Varna's history. The museum hosts visits by senior military and diplomatic delegations. Events of various kinds are held here, testifying to the significance of this place to the public. Both in the past and today, the place of King Ladislaus of Varna's death and the memorial complex play a unifying role in the history of the countries of Central and Eastern Europe.

Keywords: park museum, Ladislaus of Varna, Battle of Varna, Bulgaria, Poland.